

Strawinsky'ren personalitateaz

Astuna ta pixua litzakè noski Strawinsky'ren gain lan borobil ta ondo islatu bat zertzea. Ta ez gutxiago irakurtzea, batez ere ni bezelako batek burutua bada.

Bestalde, asko irakurri bearko orrelako bat egiteko ta goragale litzake edozeñentzat. Gogoan ba-dut sobera bai; ni ere “gogoan gañez ta ahalean jario”. Orregatik ta beste zio batzuetan aitzakituta Strawinsky'ren personalitateaz bakarrik jardungo gera. “Gera” esan dizut ta ain zuzen, beti utziko dizut txokotxo bat zerorrena nerearekin neurtu dezazun. Alegia, etzaitut beartuko nik diotana onartzera, ezta gutxiagorik ere. Jakiña, bizi diran gizon aueri —Strawinsky'k larogeita bat urte dizkitzu oraintsu konplituak— ezin erantsi genezaieke gure txokoan nabari dugun oro, gauza batzuk bildurragatik, ta beste batzuk lauso ta orbelpexe ikusten ditugulako.

Bai, lehenengo urteetan iritzi ta arraposketa ugari sortu zitun Strawinsky'k. Orain edozeñiek entzungo du bere “Le Sacre du Printemps” apaltasun trankillenean, damaigun gozo strawinskiarra berari eskertuaz, bere aldian sortu zuan dunbatakoaz asko gogoratu gabe. Izan ere oro txundimena zen gure musikalariaren partiturak entzutean. Gurdia azpiz-gora erabiltzeko sortu zen itzaia zirudín inpresionismuan murgilduta zegoan aroarentzat. Lenengo eztenkadak “El pájaro de fuego” ta “Petrouchka” izan ziren. Inpresionistek, Diaghileff'en balletetako musika ura orduz aurretik zetorrela jo zuten, bafía alako orkestatzio soñuru, armonitsu ta berriak, ta erritmoaren garbi pontukoak, gizon gaztearen izena onartzera beartu zituen.

Bide zaharrak naiko zapalduak iruditu zitzaizkion noski, ta personalitate berezia lortuaz bide berri ta apartekoenak sortu zituan erritmo ta orkestatze bidean batez ere; tradizioaren zapale bizi, musika-berridun garaiena agertu zen.

“El pájaro de fuego” deritzana ogeita sei urtetan zeñtu zuen. A zer

nolako desapioa orduko musikagilleentzat! Rimsky-Korsakow —bere maixua—, Debussy, Dukas, Scriabine, lauetan bildu zuen zertxobaiten kutsua alako batasun bereizi bat emanaz. Andik bi urtera “Petrouchka” burutua zuen. Au izan zen ziurki inpresionismua sustraie-taraño biurritu zuena: tonalitatea zegokion lekuraño kementsu jaso, forma armonitu, ta erritmoa indartsu ta bere pontuan ipiñi zuan. Oro forma, gotor, ta islatu zen, laguntz-itxurazko erdi-formak baztertuaz. Bear zena, ura garbi ta tinko, ta ospa gañerakoa. Strawinsky’k aldi ontan jo zuen bideak —orduko guztietan berria noski— bi oñarri oetan zituen sustraiak: forma tinko ta beretar bat erritmoarekin ezar-tzean, ta klasikoan tonalitatea bere era zabaletan sartuta beingoz tinkatzean.

Asko izan dira Strawinsky’reñ personalitatea aldatu nai izan du-tenak, bere arrarotasunak —nolabait esateko— argitu nai izan dituz-tenak. Baña ez dira konturatu, Strawinsky’k lojika gogor bat dara-mala bere musika guztia zear, personalitate borondate utsa, batasun utsa, puntu zeatz ta konkretuen billa dabillena dala. Obra bat egin duaneko beste batekin doa, baña ez aurrekoaren jarraipen bezela. Bere izpiritu kuriosa da beti bultza dabilkiona. Lan batean destrezia dana ezarriko du jakinai kuriosa betetzen ta urrengoan beste jakinaia duzu eragingarri. Ta lehen niona, jakinaia asean ematen dio bere egifiaren burua ta eztu amaituko aik eta esanai guztia zertu arteño. Baña auxe kontu: lan desberdiñak zear, personalitate bera, aldaezia; prolema desberdiñak apurren bat desberdintsu askatuko dizkitzu, baña azpi-lanean personalitate bera duzu.

Gazterik, etzuen gogo armonia ikasten, baña ez ala kontrapuntuan. Ezer idaztekoan naiago zuan piano-aurrean joka ikast-maiean baño; maiean lanegite ori matematikuegia omen zitzaion. Benetan, eztakit zein santuk aginduta joan zaizkigun jo duten bazterretara kritiku-zaleak Strawinsky’reñ personalitatearen billa. Begira: ara or Stra-winsky gaztea, musika oro forma ta ordenatzat jotzen duena. Artea noski, baña guztien gañetiko, forma ta ordena. Erromantikukeririk, espresifiorik, eztizu nai. Ala esango du: “La musique est trop bête pour exprimer quoi que ce soit”.

Demaizkiogun oraindik gauza batzuk geiago: adimen argi bat, beste musikagille geienak ezagutzeko ta batez ere ber-bedera; ta ortik atera zuen partida galanta: bere tasunak ondotoxko zekizkian ta ez gutxiago kale ta zuloak; ortik nunbait Tschairowsky ta Glinka’ganako zuen amiramena.

Demaiogun baitere izpiritu kurios ta begiluze asegaitza, prolema bakoitzari soluzio berri ta zeatza eman nai diona, musikan forma ta soñuru zolia billatzen duana, bai-etzko ta “à peu près” guztiak baz-

tertzen dakiana, ta ara strawinskiar personalitatea apurren bat islatua.

Onelako batek nai ta nai-ez asi bear du eklektiku-bidetik, ta alaxe sortu dizkitzu Strawinsky'k lehenengo Sinfonia, "Fuegos artificiales" ta gañerako guztiak, "Pájaro de fuego" arteñoakoak. Ezta noski eklektiku-bidea gogoko duena; baña edozeñiek ere, zeozer sortzen asten denean, eskuarteko gauzak ondo ezagutu arte ta teknika bere bat ba-duela konturatu arte, alabearrez bide ontatik jotzen du. Onela, Glazounoff'en antza darama lehenengo obretan. Gero Rimsky ta Scriabine ditu eredu. Geroago, Debussy, Ravel ta Dukas prantzesak. Oraindik geroxeago artuko dizkitzu Tschaikowsky ta Glinka. Alere europako bide-nagusikorik ez darabil ifortxo ere.

"Petrouchka" dugu personalitatearen erretratu osoenetakoa. Gauzatxo bat dugu emen lehen pontuan ikusi ahal genezakeana: lirikutasuna baztertu digula, aurretiko "Berceuse" ikusita. Ez ditu artu Rimsky ta Tschaikowsky'ren melori errusitarrak; batez ere berriztasun, errepetizio erritmikuak darabilzki, ez du adimentasunik nai. Onela jokutzen du luzaro: forma argiak baña gogortsuak, pusketazati poliki ta ordenaz mordollotuak, tonalidade pontukoak, guztiak ordenantza garbi ta ertiz ezarriaz.

"Le Sacre du Printemps" dugu ospe eman diona. Lan onetan bai eraman dituala erpif gallurreraño armonitasun, tonalitate ta soñuru instrumentalak. Paris'en estreña ukan zuenean, orru ta txistu-joka artu zuan jendeak; poliziak lan izateraño eldu zan kontua. Ain arraroa iruditu nunbait... Andik gutxira, bigarren aldiz jotzean, berebiziko arrera lortu zuan.

"Le Sacre" bi zatitan damaigu. Musika basatiar ta mundua bera bezin zahar batekin asten da, baña aldi berean soñuru ta Primadera bezin gaztetsua duzu. Primaderan ohorezko gazte-dantza pagano bat dator urrengo. Jarraiki, erriko zaharrek —musika seriotsu— persona bat opaldu bear dala gogorazi dute. Neskatax gazte bat aukeratu ondoren an doaz —zeñien erritmu unkiagarria ementxe— basoak barrena. Guztiak neska gaztea inguratu dutenean, opalmenaren fedea txoramentuta, asten da neskatoa jo ta ke dantzan, neke utsez biotza lertuta gorputz gelditzen den arteño.

Nik askotan entzun izan dut obra auxe, ta arrigarria noski onoko au: entzun dudaneke bitan kirker bat nuen aldamenean, ta soñuru asita apur batera, ara kirker —Lizardi'ren "kirker olerkari arlotea"—, ater-eziñik kantari. Kir-kir-kir ta kir, gero ta ozenago. Etzen geldi, bi aldietan, obra bukatu aurreko unetxo arte. Ta etzen au musikak kantari ipintzen zualako, ez noski, aurretik ta atzetik ere musika ta melori politak zituan, bañan ez kantatzen arrek. Zerbait ba-duela gero "olerkari arlotearentzat"!

Lan bakoitzean zeozertsu bat arkituko dizu, bai, berritasun bereizikoa. Orkestaren ahal guztiak bilduko dizkitzu, bata beste guztiakin gonbinatuaz, soñuaren pixu ta gizena neurtuaz. Baña gauza bat gertatzen zaio: musika erritarraganako zuen kuriositatea ase. Jakiña, lan guztietan, bere jakinaiak bultzata, ez da gelditzen azpirafio sartu arte, ta orrela derrior ase bear kuriositatea. Eskerrak alere gauza zeatzen billatze orrek bide berri ta zapaldu gabeetara eramaten duala. Beti arkitzen dizu nondik jo ta nun berririk arkitu.

“Historia de un soldado” ta “Polichinela” dira urrengoak. Lenengoan, errusiar folklorea baztertuaz, amerikako erritmo egunekotara jotzen du. Emen bai jarri dizkigula Strawinsky’k armoni desberdiñak: Suizako txaranga bat, arjentinar tangoa, jazz’eko zenbait, vals bat eta Bach’en koral bat. Ori guztia betiko soñu asetze gozo ta erritmo-mozkortasun batean nahasturik. XVIII’gen gizaldian orrelatsu jokatu zuten “gavotta”, “minuetto” ta orrelakoak jasotzean.

Bigarrena berdintsua da; baña europar egungo musikari amaika eragin eman diona.

Onekin, Strawinsky’ren personalitatearen aldi bereizira elduak gera. Erritar musika alde batera utzirik, Pergolesi’reña eskuratuaz, berebiziko arteziarekin langintzen du. Baña ezin gelditu ontan. Espe-rientzi berriak biziki eragiten dio: ara ainbesteko landa oraindik gol- datu gabea; ta kuriositate jakinaitsuaren prolema biurturik, orra gure musikagillearen soluzio pratikua: bere “oeuvre-type” oiek dituzu.

Alere, ez digu errusiar erritasuna zearo baztertu. Bere zafia angoa izaki, odol berriak ere lehen kutsua arkitzen du. “Le Baiser de la Fée” ta “La Bella Durmiente” onelakoak ditugu. Ta Strawinsky’k Tschaikowsky du amiramendu. Erromantiku ta sendimendu ugarikoa izaki —ta alde ortatik gutxi erakartzen du Strawinsky— baña ba-da geiago. Tschaikowsky’gan au ikusten du: errusiar utsa dala sendimenduz ta egitez, baña arrigarriki sartu dala europar tradizioan. Ta geiago ere amiratuko dizu “Cascanueces” ta “Patetica”-ren egillea- gan: teknika aparta noski, baña batez ere, doñu ta meloriak asmatzeko duen doaia. Ez bear bada doñu soillak asmatzea, baizik eta melori oiek ondo zertuak eta lanaren barnean poliki nortuak jartzea. Aro au arteño, Strawisky’ren doñuak erritmoakin jokoan ibiltzen ziran, baña, meloriak asmatzea zegokion ta ortik jo zuan bere betiko kurio- sitatea lagun.

Ala esaten digu berak errusitar musikalarietaz mintzo denean: alegia, Tschaikowsky ez gañerakoak erruso-jazkera damarkitela, onek europatarra. Ta berdin jokatu nai du berak, europa-modura alegia. Orregatik nunbait esango dute kritiku-zaleek euren iritzietan, aldi ontako lanak, Bach, Händel edo Mendelssohn’en antzera egiñak dau-

dela; ta ez da noski ala direlako, baizik eta bere erritar Tschaikowsky'ren etapetatik banan-banan dijoalako. Etzuen eredutzat artu, ez baitziren nortasun berdifiak, baña puntu orretan amiratzten zuenez, itxu antzean jarraitu zuen.

“Le Baiser de la Fée”-n erabilitako bat ez gañerako melori guztiak Tschaikowsky'nak dituzu. Lehenago Pergolesi'rekin bezela, orain bera baño askoz zaharragoa ez dan erritarrarekin egiten du, doñuak nai duan era ta moldetara erabilliaz. Ikusten danez, ba, Strawinsky'k ez dio garrantzi aundirik emango meloriak nondik ohostu dituen, bai kontu alabaña azkenean fintzen den osoari.

“Symphonie des Psaumes” arteko lanetan pixkanaka europeotzen doa. Lan bakoitzak zeozeren asmamena darama ta bere kuriositatearen asetze-zatiño bat. Obra bakoitzean ikusten da argi asko zein artu duan eredutzat. Mozart eta Hayd klasiko utsak zaizkio; baña Mendelssohn klasiko osoena. Beethoven'ek asiko du erromantiku era, bātere gogoko etzaiona; individuokeria adierazi nai omen du erromantiku erak ta Strawinsky'ren personalitateak ez du kabitzen individuo usaikorik, gauza kastatua da ori berarentzat.

“Symphonie des Psaumes” ori dugu Strawinsky'ren europeotzea burutzen duana. Guztiz beretarretakoa, gotorra, irmoa, argitasun paregabekoa ta lojika utsez eioa. Oni jarrai “Persephone” ta beste amai-katxo etorri dira. Beroietan, personalitatearen gain gauza berririk erantsitzen ez badu ere, kara desberdifiak ikusten ditugu. Bere jokæra beti izan berdifiña; lan guztiak eman izandu diote soluziotxoren bat, edo teknika edo soñuru bidean.

Gaur egun, prolema beti jarri oi du molde garbi ta zeatzetan; ta noski, soluzioa ere alaxe atera oi da. Kritiku batek alaxe zion: “Strawinsky ne triche jamais avec les choses de l'art”, ta egia benetan, ez dizu tranpik egingo arte kontuan. Beti lehenen ezartzen duana prolema izan oi da, ta soluzioa emanez dakar espresiñoa ta esanaia. Erromantikuek atzekoz-aurrera jokatzen zuten: aiek arte-espresiñoa nai zuten; ez ala Strawinsky'k, arte-objetua baizik. Erti-lana bein sortu danean, nola prolema askatu dan, alaxe eskatuko du prolemak berak espresiñoa, obra orrek eta molde ortan bakarrik galdetzen duan espresiñoa.

Azken aldian ere lanen darrai gure Strawinsky'k. Beti bezelaxe, personalitatearen araura noski. Ez duzu Strawinsky, merke unkitzen duten oietakoa; beti dizu drama kutsua, arte egungoaren drama. Bere musikak bi sellu ditu ezaugarri: soñu ta istringentaziñoaren gozoa ta erritmoaren pontua. Soñuak egiten du forma ta erti-gorputza, erritmuak sortuko du bere-kasa sendimendua.

Prolema bizi bat bezela, XX'gen gizaldi onen puntu ardatz eta

zilbor dugu Strawinsky. “Petrouchka” ta “Le Sacre”, bere artearen forma erabaki dutenak. Musikalari uts ta bakarra, argiñ artedun bat. Bere forma siku ta legorra, barne-zumu ugarikoa duzu. Arte-bizitz itun, triste ta beltza, baña sendimenduz gozatua. Ukatze bat duzu bere musika, baña ukatze ba-dana, ta uko bat lez agertzen da —dan bezela— ta alaxe tinkotu ta gogortu ere. Naimen indartsua galdetzen du, bein ta birritan, bai seriotsu ta bai brometan, baña sentiduz ta buruz artzeraño eltzen da. Tasun desberdiñ ta urrutikoenak beregan zamatu ditu ta beroiekin mordollo ordenatsu zoragarri batean jokatu-ko du. Poz-intza biurtzen zaizkitzu bere negar-malko xortak.

Gutxi dala izandu zen Errusi'n —1917'ko gudan erten zenetik lenengo aldiz— bere azkenengo Sinfonia Kroutschev'i eskeñitakoaren estreñan. Larogeita batgarren urtean sartu bada ere gogotik ari da lanean, izpiritu kurios orrek zirikatuta prolema berrieri soluzio egunekoak ematen. Joan daneko batean entzuten nuen irratan, Alemani'n kontzierto batera deitu zutela, ta antxe joan zala kanpetxano gure Strawinsky. Zendu-berria dugun Juan XXIII'gnak ere oraindik geiegi ez dala eman zion Vaticano'ko medallen bat. Ta arrigarria, oraindik ez omen du beñere orrelako premio ta lonbramendurik artu nai izan, ta auxe bai.

Ba-dizkitzu zenbait lantxo erlijiosak ere: “Symphonie des Psalmes” ez-eze, “Aita-Gure” bat, “Agur-Mari” bat ta Meza, “Canticum Sacrum”, ta abar...

Ara ba, axal-antzean bedere, Strawinsky'ren personalitatea ikusi. Etzaitutela kometzitu? ez dago bearrrik ere. Nik emen jarria —erdia baño geiago besteganik bildua— neurtu edo proatu nai badezu, entzun Strawinsky. Pozik nintzake nik esana, bere musika entzutean, obra-ren prolema ta soluzioaren soluzione bat balitzaizu...

ZABALA'TAR PELLO MARI.

Arantzazu'koa.

